

Karl Jaspers, een psychiater?

door Dr. R. J. van Helsdingen*

Karl Jaspers, één van de grootste wijsgeren van deze eeuw, tevens een psychiater?

Inderdaad, Karl Jaspers was een medicus die een volledige opleiding tot psychiater kreeg. Het is merkwaardig dat hij de psychiatrie nooit als praktizerend specialist heeft beoefend. Immers meteen na zijn opleiding heeft hij de medische wetenschap verlaten, wendde zich tot de wijsbegeerte en werd al spoedig benoemd tot hoogleraar in de wijsbegeerte.

Karl Jaspers werd in 1883 in Oldenburg geboren. Zijn vader was bankdirecteur. Direct na de geboorte van Jaspers bleek dat hij niet gezond was. Hij heeft zijn hele leven geleden aan een longaandoening, bronchiectasieën, die de ontplooiing van zijn lichamelijke mogelijkheden sterk in de weg heeft gestaan. Waarschijnlijk is hij zijn hele leven geconfronteerd geweest met de dood en heeft dit idee een beslissende invloed op zijn werk uitgeoefend. Toch is hij heel oud geworden, stierf op zijn 86e jaar.

Als kind en als jongeman was hij opvallend lang en mager. Na de middelbare school moest hij een tijd kuren voor zijn longaandoening, ging toen medicijnen studeren, welke studie hij snel en effectief deed. Daarnaast vond hij nog tijd om van alles te lezen. Hij sloot zijn studie af met een dissertatie over heimwee en misdaad, die met een *summa cum laude* werd beoordeeld. Daarna kwam hij als assistent in Heidelberg aan de universiteitskliniek voor psychiatrie, die werd geleid door de beroemde Emil Kraepelin en door de hersenanatoom Nissl. In verband met zijn zwakke gezondheid werd hij vrijgesteld van alle klinische werkzaamheden, doch mocht wel aan discussies en besprekingen deelnemen. Hij onderscheidde zich van de geleerde aanwezigen, doordat hij zich bij alles afvroeg wat bepaalde woorden betekenden. Hij trachtte steeds te onderscheiden, te definiëren, te verhelderen – vaak tot ergernis van zijn collega's. Tijdens zijn assistentschap schreef hij psychiatrische artikelen over dementie (1910); over ontwikkeling en proces (1910); over de fenomenologische richting in de psychopathologie (1912); over samenhang tussen levensloop en psy-

* Neuroloog-psychiater te Hilversum.

chese bij schizofrenie, enz. In 1911 vroeg de uitgever Springer hem, een boek over psychopathologie te schrijven, hetgeen de toen 28-jarige Jaspers heeft aangenomen. Dit boek 'Allgemeine Psychopathologie', vestigde in één slag zijn roem. Het verscheen in 1913 en beleefde in 1965 zijn achtste druk. Met dit boek is de loopbaan van Jaspers als psychiater geëindigd.

Het is merkwaardig dat een theoreticus, die helemaal niet aan het klinische werk in de beroemde psychiatrische universiteitskliniek van Heidelberg deelnam, zulk belangrijk werk heeft verricht. Het is waarschijnlijk dat Jaspers' theoretische interesse de helderheid van zijn definities in de 'Allgemeine Psychopathologie' heeft bepaald. Hij hield ervan de aparte psychische ziekteverschijnselen scherp van elkaar af te scheiden en nauwkeurig te omlijnen. Hij beschreef nauwkeurig wat een hallucinatie was, een dwangverschijnsel, een waan; zei niet alleen wat het wèl, maar vooral ook wat het niet was. Van het dwangverschijnsel toonde hij aan dat het iets anders is dan een drang tot, een geneigd zijn tot, dan een verslaving aan, enz. Hij heeft orde gebracht in de enorme spraakverwarring op het gebied van de psychiatrie en allerlei vage termen opgeruimd. Hij verzette zich tegen de neiging om voor allerlei ziekteverschijnselen direct verklaringen te geven, die vaak zomaar uit de lucht gegrepen bleken te zijn. Hij onderscheidde tussen meevoelend begrijpen (verstehen) en verstandelijk verklaren (erklären) van een ziekteverschijnsel. Een nuttige onderscheiding, die ook nu nog van belang is. Ter verduidelijking: Het spelen van een kind kan meevoelend begrepen worden, bijvoorbeeld het spelen met poppen door een klein meisje, wat leuk is en wat iedereen kan meevoelen. Het kan echter ook verstandelijk verklaard worden, door te zeggen dat zij zich op haar latere moedertaak onbewust voorbereidt.

De nauwkeurige omschrijvingen van de psychische ziekteverschijnselen door Jaspers, is in alle latere werken – ook van andere schrijvers – overgenomen. Het is hoogst ongebruikelijk dat in de psychiatrie een boek meer dan een halve eeuw stand houdt en nog algemeen als standaardwerk wordt aanvaard. Jaspers geeft vele en welsprekende voorbeelden, hetgeen het boek nog steeds goed leesbaar maakt.

Maar Jaspers verliet de psychiatrie om zich tot de wijsbegeerte te wenden. Kan men Jaspers eigenlijk wel een wijsgeer noemen? Een opleiding in deze richting kreeg hij niet. Hij heeft nooit wijsbegeerte gestudeerd, een leraar bij wie hij de eerste kennis opdeed heeft hij nooit gehad. Zijn leermeesters waren de grote denkers uit het verleden: Kant, Plato, later Nietzsche en Kierkegaard. Hij meende van deze grote wijsgeren meer te kunnen leren dan van zijn tijdgenoten, die hij als niet belangrijk zag en nooit aanhaalde in zijn werken. Een uitzondering vormen Max Weber – die hij bewonderde – en Heidegger.

Bij de discussies in de Heidelberg-kliniek verbaasde Jaspers er zich over, dat de geleerde collegae ieder voor zich vasthielden aan hun opvatting over het ontstaan van de psychiatrische ziekten. Velen

volgden de opvatting van Griesinger uit 1848, die luidde: Psychiatrische storingen zijn het gevolg van hersenziekten. Volgens deze opvatting hoorde de psychiater gezeten achter zijn microscoop, door bestudering van hersencoupees, de zieleroerselen te kunnen doorzien. Hiertegenover ontwikkelde zich onder invloed van de publikaties van Freud, de opvatting, dat de psychische ervaringen van een mens – in het bijzonder sexuele jeugdervaringen – de oorzaak zouden zijn van latere psychische storingen; met andere woorden: subjectieve ervaringen als oorzaak van latere ontsporingen. Ook andere theorieën, als de rol van de erfelijkheid, of het afwijken van een religieus levensplan, werden als oorzaken van geestesstoornis fel verdedigd.

Jaspers als theoreticus zag dat al deze eenzijdige verklaringspogingen slechts een deel van de psychische verschijnselen konden verklaren, maar dat zij tevens een verklaring gaven van de verborgen wereldbeschouwing der ontdekkers. Zo kwam hij ertoe een overzicht samen te stellen van de mogelijke wereldbeschouwingen, van waaruit men niet alleen de wereld kon verklaren, maar ook de psychische ziekten. Het aantal wereldbeschouwingen is beperkt, en daarmee ook de verklaringsprincipes. Naar aanleiding hiervan schreef hij het wereldschokkende boek 'Psychologie der Weltanschauungen'. Hij wist alle wereldbeelden samen te vatten in drie groepen: nl. één waarvoor de wereld alleen bestond uit dat wat we met de zintuigen kunnen waarnemen, het zogenaamd *zintuiglijk-ruimtelijk* wereldbeeld; één waarvoor niet de waargenomen feiten, maar de samenhang belangrijker is, kortom de subjectieve ervaring van de wereld van meer belang is, dan de objectieve waarneming, het zogenaamd *subjectief-ervaren* wereldbeeld (door Jaspers ook wel het psychologisch-culturele wereldbeeld genoemd); tenslotte het wereldbeeld, dat uitsteeg boven het eerste objectieve en het tweede subjectieve wereldbeeld en dat deze als het ware verenigde in het transcendente wereldbeeld, dit wereldbeeld noemde Jaspers het *metafysische* wereldbeeld. In dit wereldbeeld is de tegenstelling van waarnemend subject en waargenomen object opgeheven in een hogere eenheid; het Ik is opgegaan in het Al. Het is een wereldbeeld, dat door de grote mystici direct kon worden geschouwd, doch waarover zij niet in staat waren mededelingen te doen; een wereldbeeld waarvan profeten en zieners getuigen, die meer zien dan wij, zij die de grote leiders van de mensheid worden – niet door religieus gedram of politieke dwang, maar door de lichtende kracht van hun voorbeeld; een wereldbeeld waar gewone mensen in momenten van geestdrift een tipje van de sluier van konden oplichten en iets van konden zien, een idee van konden schouwen, dat richting gaf aan hun denken.

Hoewel Jaspers dit boek een psychologie noemde, is het in feite meer een overzicht van wereldbeschouwingen, die ten grondslag liggen aan alle wetenschappelijk denken – dus meer een filosofie dan een psychologie.

Op de vraag 'Wat bestaat er?', kan de mens alles wat hij waarneemt opsommen. Maar wat is hetgeen alles bijeenhoudt? Is dit

het Zijn? Als ik opsom, wat ik waarneem, som ik mijzelf als waarnemer niet op, want ik kan mijzelf niet waarnemen zoals ik de buitenwereld waarneem — ik ben eenmaal mijzelf, het waarnemend centrum zelf, dat geen object van beschouwing kan worden. Het Ik ontwijkt zodra het denkend Ik zich daar op richt. Toch is de wereld meer dan het beeld dat ik mij van de wereld vorm, als ik mijzelf daarin niet opneem. Het omvattende omvat zowel mijzelf als waarnemer, als de waargenomen buitenwereld. Het omvattende kan slechts afgeleid worden als omvattend het subject en het object. Tengevolge van de subject-objectsplitsing kunnen wij ons richten op objecten door middel van ons kennen en zo ontstaat wetenschap. Wanneer wij trachten boven de subject-objectsplitsing uit te komen door middel van transcendentie, kunnen wij echter dit niet meer in woorden weergeven, omdat woorden alleen maar betrekking hebben op objecten. Het omvattende kan alleen maar beleefd worden, of — zoals mystici doen — geschouwd.

Het beleven van mijn existentie is een uitstijgen boven de subject-object splitsing, dus een transcendentie. Daarom zegt Jaspers: 'Keine Existenz ohne Transzendenz'. Uit mogelijke existentie kan mij het Zijn duidelijk worden (erhellen). De existentie wordt gekenmerkt door vrijheid; een vrijheid van keuze en beslissingen, die onvermijdelijk schuld met zich meebrengt. Toch geeft het besef van het omvattende ons een andere denkhouding; het geeft ons een vaag bewustzijn van de grond van ons bestaan. Desalniettemin is de subject-objectsplitsing noodzakelijk om tot helder denken en weten te komen, maar wie de beperkingen van het object-denken inziet, zal dit beleven als een val uit de schijnzekerheid van de wetenschappelijke, zogenaamd objectieve kennis, in de oneindige ruimte van de vrijheid. Dit is een val in het Niets die toch meer zekerheid biedt. Het is als een zweven in de oneindigheid van het Niets, dat tevens het omvattende is. Jaspers beschouwt dit zweven als zekerder dan de schijnzekerheid van de wetenschap. Voor hen die door het omvattende worden aangeraakt is het leven niet meer belangrijk. Zij kunnen zich zonder voorwaarden offeren voor een idee. Als voorbeeld noemt Jaspers Socrates, Giordano Bruno, Boëthius en Thomas More.

De mens wordt door de natuurwetten bepaald, net als de dingen; door zijn driften en strevingen beheerst, net als de dieren. Maar daar bovenuit wordt hij gekenmerkt door zijn eigen vrijheid. Dit is zijn transcendentie. (Men deze hierover de prachtige beschouwingen in het boek van Dr. Antoon Vloemans 'De mens als waagstuk'). Deze vrijheid geeft hem de vrije keuze tot handelen, doch belaadt hem ook met de verantwoordelijkheid. Daarom moet de mens steeds door middel van vrije keuze zichzelf verwerklijken en boven zichzelf uitstijgen. Daarom is mens-zijn mens worden.

Wanneer ik mij in vrijheid verwerklijk en mijn mogelijke existentie aan mij laat duidelijk worden (erhellen), kom ik onvermijdelijk aan grenzen waar deze zelfverwerkelijking ophoudt, zoals de dood, het lijden, de schuld. Ik geraak in situaties die ik niet zonder strijd of leed kan doormaken, waarbij ik onvermijdelijk

schuld op mij moet nemen, of waarbij ik moet sterven. Dit zijn de *grenssituaties*. Over deze grens kan ik niet heen; wij stoten als het ware op een wand waardoor wij het besef van onze mislukking krijgen (scheitern). Wij worden dan teruggeworpen op onze existentie, die ons dan eventueel duidelijker wordt. De mens wordt door het contactverlies met het leven zich van zijn tragische werkelijkheid bewust. Wanneer hij aan de grenssituatie geraakt kan hij zich niet verder verwerklijken, hij is uitgepraat. Men kan trachten de ogen te sluiten voor de grenssituaties, te leven alsof er geen leed, strijd, dood en schuld is. Doch zij die dit niet wensen te doen, stijgen uit boven hun dagelijks bestaan, komen tot een mogelijke existentie. Het ervaren van grenssituaties en existen is hetzelfde, zegt Jaspers. Wanneer ik in bepaalde situaties handel en geheel mijzelf ben, handel ik waarachtig, authentiek. Wanneer ik zo handel, ben ik niet iemand die tegen een situatie opbokst, maar ik *ben in* de situatie.

Deze wordt een deel van mijzelf; ik ben één geworden met deze situatie, vooral als die een grenssituatie is, bijv. het noodlot. Dan word ik niet getroffen door tegenslag, doch ga hierin op; ik maak geen scheiding tussen mijn noodlot en mijzelf, het hoort bij mij, ik heb het zelfs lief — een amor fati. Hierin ervaar ik op existentiële wijze het Zijn. Wanneer ik de dood in mijn gedachten niet ontwijk en deze grenssituatie erken, karakteriseert deze erkenning mijn existentie. De existentie is altijd een mogelijkheid, een voorbijvlieden. De dood wordt reeds ervaren in het voorbijvlieden van het nu, dat steeds sterft voordat ik het besef. De dood is in het leven mee-opgenomen. De dood als gebeurtenis is voor mij slechts de dood van een ander, aangezien ik mijn eigen dood niet kan ervaren, kan ik slechts de ervaring van de dood van anderen laten gelden.

Jaspers is het dan ook volledig oneens met Epicurus, die zegt dat de angst voor de dood op een vergissing berust: want wanneer ik er ben, is mijn dood er niet en wanneer mijn dood er is, ben ik er niet. Daarom gaat mijn dood mij niet aan. Weliswaar is deze gedachte op zichzelf juist, maar vermag absoluut niet de angst voor het niet-Zijn op te heffen. De mens moet leven in het aangezicht van de dood, doch niet als een bangerd, noch als een religieus mens dat fantasieën maakt over al of niet gelukkig voortleven na de dood; hij moet moedig de dood onder ogen zien en deze tot vervuller van de zin van zijn leven maken. Hoe meer ik mij van mijn zelfverwerklijking bewust ben, des te meer ben ik bereid om te sterven. De dood is slechts een voleinding van het leven en geeft aan het leven de diepere zin. Het sterven is zonder twijfel een plotselinge onderbreking, een einde, en op zichzelf geen voleinding. De dood daarentegen is de zinverlener van ons leven, de katalysator van ons bestaan. De dood verliest zijn griezeligheid wanneer ik op hem kan toegaan als tot op de grond van mijn eigen wezen, waarin ik — zij het op onbegrijpelijke wijze — de vervulling vind van datgene wat ik ben. Voor degene die in de grenssituatie aldus existeert, is de dood *nòch nabij, nòch vreemd, nòch een vijand,*

nòch een vriend.

Ook in het lijden ziet Jaspers het eigen lijden als een deel van zichzelf. Ik probeer niet het te ontlopen, of het niet te willen zien, het stort mij niet in eenzaamheid, stoot mij niet uit een gemeenschap uit. Mijn lijden is geen noodlot of een teken van mijn verlatenheid, doch wordt door mij aanvaard. Ook in het lijden verschijnt aan mij mijn existentie.

Wat de schuld betreft: iedere handeling voert automatisch schuld met zich mee, omdat niemand de gevolgen van een handeling van tevoren kan overzien. Ook het niet-handelen geeft schuld door nalatigheid. De mens die werkelijk existeert stort zich in de handeling om zichzelf te verwerklijken, doch laadt daarbij schuld op zich.

In de grenssituaties ervaart de mens zijn mogelijke existentie. De moedige, tevens denkende aanvaarding, noemt Jaspers filosofie. Voor hen die niet denkend willen aanvaarden biedt de religie uitkomst. Enige geruststelling vindt de mens in de communicatie met de medemens, men voelt zich niet alleen; ook anderen hebben angst voor de grenssituaties. Maar tot werkelijke communicatie komt de mens nooit. In wezen blijft hij eenzaam. Dit besef is op zichzelf al een grenssituatie. Toch biedt de communicatie in de vorm van de liefde van mens tot mens enig soelaas in onze existentiële crises. Het is alsof God zich toont in die liefde van mens tot mens.

De wijsgerige doordenking van de grenssituaties door Jaspers is voor de psychiatrie van het grootste belang. De psychiater heeft altijd met grenssituaties te maken, zoals het lijden, de omstandigheden die als noodlot worden ervaren, de strijd in beroep en huwelijk, de schuldgevoelens die terecht of ten onrechte worden beleefd, de angst voor de dood. Hij moet helpen om het dagelijks bestaan tot existentie te doen worden; hij moet helpen de mens moedig te doen zijn in het aangezicht van de dood, in het aangezicht van het lijden, de strijd en het noodlot, de mens het besef van het menselijk Zijn te doen verkrijgen, de mens zijn 'grandeur dans sa misère' te laten beseffen. De psychiater heeft in zijn dagelijks werk steeds te maken met de menselijke grenssituaties. Hij ziet in welke bochten de mens zich wringt om de grenssituaties niet te hoeven zien, of eraan te ontkomen. De hele menselijke beschaving en techniek is gericht op vermindering van lijden, bestrijden van ziekte, uitstellen van de dood, het delgen van schuldgevoelens, ja zelfs op het verminderen van de kans op oorlog. Hoe nobel dit streven ook is, de mens kan de grenssituaties niet ontlopen. Hem behulpzaam zijn bij de moedige aanvaarding van deze situaties, zodat hij deze opneemt in zijn levensplan, is de taak van de psychiater. De mens moet zódanig met de grenssituaties vertrouwd raken dat hij ze niet meer vreest, doch begroet als verwachte bekenden; ze zelfs leert liefhebben als zinverlenend aan zijn bestaan. Zo biedt de wijsgeer Jaspers aan de psychiater een diepe doordenking van de specifiek menselijke problemen.

Jaspers' opvattingen over de wereldbeschouwingen, hebben ook

de psychiatrie beïnvloed. De Daseins-analyse van Binswanger baseert zich voornamelijk op Heidegger, doch ook op Jaspers. Het zijn-in-de-wereld van de geestelijk gestoorde wordt primair gesteld en van daaruit wordt de geestelijke storing begrepen. Hier zal niet nader op de Daseins-analyse ingegaan worden. Meer rechtstreeks op Jaspers gebaseerd is de poging die Prof. A. E. D. E. Carp heeft ondernomen in zijn 'Psychotherapie op grondslag van wereldbeelden' (De Tijdstroom, Lochem 1959). Hij is uitgegaan van de wereldbeelden van Jaspers, n.l. het zintuiglijk-ruimtelijke, het subjectief-ervaren en het metafysische wereldbeeld. Hij zegt, dat de gezonde mens voorkeur heeft voor één van deze wereldbeelden, ook al is deze voorkeur hem soms onbewust. Hij kan zich echter gemakkelijk in andere wereldbeelden bewegen, begrijpt heel goed hoe een ander kan denken of voelen in een ander wereldbeeld. Anders is dit bij de geesteszieke mens, die uit behoefte aan veiligheid zich vastklampt aan een wereldbeeld, ja, daarin volkomen verstart. Het is het originele van Carp dat hij de 'verstarring' in het wereldbeeld als kenmerkend voor de verschillende vormen van geestesziekte heeft herkend. Dit verklaart ook waarom een psychotherapie die het in jeugdtraumata zoekt of in nare levensomstandigheden, niet veel kan bereiken, omdat het onbewuste wereldbeeld van de zieke waarin hij zich heeft vastgeklampt, tóch niet verandert.

Merkwaardig is, dat in één wereldbeeld geesteszieken bijeen worden aangetroffen die men niet bij elkaar zou verwachten. De gebruikelijke indeling van de psychiatrie wordt door de indeling op grondslag van wereldbeelden geheel doorbroken. Zo vindt men in één wereldbeeld tezamen bepaalde vormen van neurosen en bepaalde psychosen. Zo rekent Carp tot degenen die verkramp en verstart zijn geraakt in het zintuiglijk-ruimtelijke wereldbeeld, lijders aan histerie, oligofrenie, dementie en toestanden van bewustzijnsverlaging. Tot degenen die verkramp en verstart zijn geraakt in het subjectief-ervaren wereldbeeld, rekent hij neurasthenen, manici en melancholici. Tot degenen die verkramp en verstart zijn geraakt in het metafysisch wereldbeeld, rekent hij schizofrenen, paranoïden en dwangneurotici.

In het zintuiglijk-ruimtelijke wereldbeeld zijn verstart degenen, die voortdurend bij de objectief geldende werkelijkheid blijven staan, omdat hun leven daarvan volkomen afhangt. Dit geldt zowel voor dementen als oligofrenen, als voor patiënten lijdend aan bewustzijnsverlaging. Zij leven geheel in het hier en in het nu. Ook de hysterische patiënt is afhankelijk van de objectieve buitenwereld, omdat hij steeds vlucht naar de veiligheid in infantiele gebondenheid. Hij heeft voortdurend angst om zelfstandig te worden, kan slechts een rol spelen doch is niet tot zelfstandig optreden in staat. Hij leeft in voortdurende gebondenheid en niet in verbondenheid met een ander.

In het subjectief-ervaren wereldbeeld zijn verenigd neurasthenen, manici en melancholici, omdat deze de wereld uitsluitend subjectief ervaren – vooral wat betreft het gevoel van eigenwaar-

de in deze wereld. De neurasthenen – eerzuchtig als zij zijn – overschatten hun eigenwaarde en raken hierdoor tot een uitputtingssyndroom, die neurasthene klachten ten gevolge heeft. De manici overschatten hun eigenwaarde enorm, zij leven in volledige zelfoverschatting; hun wereldbeeld wordt als heerlijk, waardevol beschouwd, doch het contact met deze wereld is slechts vluchtig beroerend. Zij verblijven bij geen enkele waarde. De melancholici beoordelen de eigenwaarde als gering en zien ook de wereld als waardeloos, zij kwellen zich met zelfbeschuldigingen. Schizofrenen en paranoïden kunnen de splitsing tussen de subjectief-ervaren en de zintuiglijk-ruimtelijke wereld niet meer volhouden, hun Ik vervloeit met het Al. Zij krijgen almachtsbelevingen of juist nietigheidsbelevingen, doordat zij zichzelf niet meer van de buitenwereld kunnen onderscheiden. Hierdoor ontstaan beïnvloedingen die zich als wanen en hallucinaties kunnen uiten. In hoeverre de dwangneurose tot dit wereldbeeld moet worden gerekend is een moeilijk te beantwoorden vraag. De dwangneuroticus houdt nog wel de onderscheiding tussen Ik en wereld, doch in zijn sterke neiging tot dwanghandelingen onder invloed van een ziekelijk uitgegroeid geweten, gaat toch de waardigheid van zijn Ik teloor, dat als het ware vermalen wordt tussen zijn geweten en zijn vitale neigingen.

Carp verbindt belangrijke psychotherapeutische consequenties aan zijn psychotherapie op grondslag van wereldbeelden. Hierop kan niet nader worden ingegaan, doch van belang is dat hij adviseert, de zieke binnen zijn wereldbeeld te behandelen, zodat hem niet zijn houvast wordt ontnomen. Slechts in bijzondere omstandigheden kan de zieke zover komen dat hij de verkramping en verstarring in zijn wereldbeeld loslaat en tot een ruimere opvatting komt.

Tenslotte moet de aandacht gevestigd worden op Jaspers' beschrijving van de enthousiaste instelling, die het de mens mogelijk maakt om in zijn geestdrift geleid door fantasie en activiteit, waarbij hij zijn hele persoonlijkheid inzet, een tipje op te lichten van de sluier die over de transcendente wereld heen ligt, waardoor hij meer kan zien dan een ander; leiding kan geven aan de mensheid als een soort ziener of profeet. In tegenstelling tot de mysticus die geheel vervuld is van hetgeen hij in zijn mystische extase waarneemt, blijft de geestdriftige mens met twee benen op de grond staan, maar kan in zijn geestdrift toch een bepaald facet zodanig in een helder licht zien, dat hij door zijn nieuwe ideeën de mensheid vooruitbrengt. Er is bij hem geen sprake van een volledige opheffing van de splitsing tussen subject en object, doch slechts van een gedeeltelijke opheffing. Toch wordt hetgeen in zijn geestdrift door hem gezien wordt, door hem ervaren als een soort lichte waanzin, zoals ook Plato in zijn 'Symposion' zegt. Hetgeen waar hij warm voor wordt, weet hij echter aan anderen mede te delen, in woorden te vatten. Zijn geestdrift kan hij overdragen op anderen, zodat hij tezamen met anderen aan de verwerkelijking van zijn ideeën die hij geschouwd heeft, kan werken. Jaspers wijst er

op, dat al mag de menselijke geestdrift grenzen aan de waanzin, er toch een onderscheid gemaakt moet worden tussen geestdrift en psychose. Het is bekend dat genie en waanzin aan elkaar grenzen, maar het genie zal zijn lumineuze ideeen, ontstaan in een moment van inspiratie, waarbij hij iets van het transcendente heeft aanschouwd, in daden kunnen omzetten; terwijl de waanzinnige hiertoe niet in staat is. Zo kan de geestdriftige mens bijdragen aan de verheldering van zijn existentie, en het is in de lijn van Jaspers doorgedacht, dat het ontwikkelen van de geestdriftige instelling in de mens bevorderd moet worden. In momenten van geestdrift kan soms iets van de waarheid worden gezien, die de mens – en wellicht de hele mensheid – verrijkt.

Wanneer we het hele oeuvre van Jaspers overzien, moeten we vaststellen dat Jaspers als wijsgeer nog meer aan de psychiatrie heeft geschonken, dan Jaspers als psychiater.